

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ У ЛІТНЬОМУ ВІЦІ В УМОВАХ СУСПІЛЬСТВА СИМВОЛІЧНОГО СПОЖИВАННЯ

Суспільство споживання – досить багатогранне явище, повне осмислення якого потребує звернення до багатьох областей суспільного життя, в які проникають споживчі тенденції: освіта, екологія, політика, мистецтво, спосіб життя і побуту тощо. У цій статті розглянуто вузький аспект споживчої культури – ставлення до освітньої діяльності людей похилого віку.

Зростання ролі процесу споживання в суспільному житті викликало чималу кількість досліджень процесу споживання у вітчизняній соціології [3; 5; 6; 7; 9; 10]. Сьогодні ми є свідками і учасниками становлення нової стадії в постіндустріальній культурі. Цей етап характеризується принципово іншими умовами, цілями, цінностями, механізмами і агентами ресоціалізації.

Сфера освітніх послуг Університетів третього віку займає все більш стійкі позиції як у світовому господарстві, так і в сучасній Україні. Об'єктами споживання дедалі частіше стають не тільки товари, а й різноманітні послуги. Збільшення спектру освітніх послуг Університетів третього віку засвідчує прояв ознак суспільства символічного споживання в Україні.

Теоретичне обґрунтування процесів споживання пов'язано з науковою спадщиною Ж.Бодрійяра, М.Вебера, Т.Веблена, Г.Зіммеля, Т.Зомбарта, Ж.-Ж.Ламбена, К.Маркса, Г. Маркузе, Е. Фромма.

Український соціолог В.І. Тарасенко, який зробив значний внесок у дослідження розвитку соціології споживання, наголошував на необхідності комплексного дослідження процесів споживання.

Проблемам споживання присвятили свої здобутки сучасні українські соціологи Я.Зоська, Н.Коваліско, Н.Лисиця, М. Лукашевич, В. Максименко, М.Мастинець, І. Набруско, Ю.Пачковський, В.Пилипенко, В. Полторак, В. Резнік, Л.Сорокіна, Є. Суїменко, В.Тарасенко, Н.Удріс, Ф.Хрустальов, та ін.

Освіта як соціальний інститут та її соціальні аспекти знайшли відображення у працях представників сучасної української професійної соціологічної спільноти (В. Астахова, В. Городяненко, Я. Зоська, С. Катаєв, М. Лукашевич, Т. Огаренко, М. Руткевич, Б. Рубін, О. Скідін, Л. Сокурянська, М.Туленков, Л. Хижняк, В. Чепак, Д. Шведь, С. Щудло та ін.).

На тлі здобутків сучасної соціології споживання за межами уваги вітчизняних науковців залишено соціальну групу людей похилого віку та соціальні аспекти споживання освітніх послуг Університетів третього віку в умовах суспільства символічного споживання, зокрема в Україні, що значно актуалізує предмет дослідження у даній статті.

Соціологічна думка від свого зародження постійно намагалася пізнати, осмислити сутність, основні засади функціонування, найхарактерніші особливості суспільства як соціального феномену. Сучасне суспільство пережило суттєві трансформації і продовжує змінюватися. Трансформація суспільства впливає на всі його сторони та сфери. Для людини, у тому числі й похилого віку, вона, перш за все, торкається умов життєдіяльності [4, 104 – 108]. Одним з основних способів буття людини у сучасному інформаційному суспільстві є віртуальність. Саме символічному споживанню виявляється підпорядкована значна частина діяльності людини, її душевних сил. І саме через символічне споживання в значній мірі відбуваються самоідентифікація і ресоціалізація літньої людини в інформаційному суспільстві, тобто аксіологія інформаційного суспільства виявляється іманентно прив'язаною до системи цінностей консьюмеризму [1, 63 – 72].

За допомогою символічного споживання споживається не стільки річ, скільки її цінність в очах оточуючих, значення, що надається їй у соціумі. Таким чином, сутність символічного споживання полягає у тому, що споживається не річ, а символ чогось іншого, що не властиво самій речі.

Споживаючи, людина конструює свою ідентичність, ототожнює себе з оточуючими. Це означає, що людина, зокрема й у похилому віці, споживає символи у

відповідності до соціальних очікувань і особистих уявлень відповідно до того як повинна їсти, пити, одягатися, пересуватися, який рівень культури, освіти повинна мати людина, яка належить до даної групи чи категорії [8].

У соціокультурному просторі українського соціуму важлива роль належить освітнім послугам та соціальним аспектам їх споживання [2, 202 – 206]. Урахування сучасних стандартів способу життя змушує людей похилого віку як певну соціальну категорію людей прагнути здобути освіту. Тобто для літніх людей як потенційних споживачів освітніх послуг Університетів третього віку має значення не прагнення до знань, а бажання відповідати сучасним вимогам до якостей людини, що живе в умовах суспільства символічного споживання. Суттєве зростання ролі Університетів третього віку у трансформаціях українського суспільства відзначаємо на сучасному етапі розвитку [12, 64 – 69]. Зміни у соціально-політичному житті в українському суспільстві постійно вносять нові корективи у взаємини Університетів третього віку та людей похилого віку, і тому можна стверджувати, що вплив освітніх послуг на формування соціальної свідомості літніх людей є значним, а на процес їх ресоціалізації – є визначальним [13, 185 – 193].

Ресоціалізація, як один з етапів соціалізації особистості відбувається у процесі сприйняття нових цінностей, норм, ролей і правил поведінки замість колишніх. У найбільш загальній формі ресоціалізація відбувається кожного разу, коли ми пізнаємо щось, що не збігається з нашим колишнім досвідом [11]. Закономірно, що ресоціалізація літньої людини як безперервний процес розвитку і саморозвитку особистості органічно пов'язана зі споживанням освітніх послуг Університетів третього віку, що впливає на процес формування у літньої людини нових соціальних ролей, потреб, інтересів, цінностей та стилю організації життєдіяльності.

Проведене нами емпіричне дослідження у січні – лютому 2017 року серед слухачів Університету третього віку Подільського району м. Полтави (n=190) підтвердило гіпотезу про те, що превалююча більшість респондентів (87%) конструюють свою ідентичність, споживаючи символи у відповідності до соціальних очікувань та особистих уявлень про те, який рівень освіти повинна мати людина, яка належить до даної групи чи категорії.

89% респондентів зазначили, що освітній процес Університету третього віку вплинув на процес формування у них нових потреб, інтересів, та навіть зміни стилю життєдіяльності.

74% респондентів підтвердили, що зуміли переключитися на нові форми діяльності, відшукати сфери і галузі, в яких можна активно реалізовувати свою соціальну роль, таким чином успішно пройшовши процес ресоціалізації, сприйнявши нові цінності, норми, ролі, а іноді й правила поведінки замість колишніх.

Отже, споживання освітніх послуг Університетів третього віку набуває особливої уваги на сучасному етапі розвитку України і заслуговує на комплексне вивчення.

Інституціоналізація життєвого вибору, пов'язаного зі споживанням освітніх послуг людьми похилого віку, значно розширює попит на освіту третього віку, дедалі збільшуючи його у векторі масовості. Це, своєю чергою, може бути фактором сприяння розширенню пропозицій у сфері надання освітніх послуг літнім людям різноманітними інститутами ресоціалізації.

Споживання освітніх послуг у літньому віці спрямоване не на суто матеріальні цілі, а на специфічні об'єкти, що поєднують матеріальні та духовні аспекти, набуваючи ознак символізації. Таким чином придбання та демонстрація символів кладуться в основу стилізації соціального життя людей похилого віку. Соціокультурні функції сучасного споживання освітніх послуг літніми людьми тепер розкриваються, на нашу думку, через:

1) зсув стратифікаційних параметрів в сферу стилю життя і стилю споживання; 2) пріоритетність символічного змісту об'єктів споживання; 3) конструювання через споживання соціальної ідентичності.

Конкретний вибір особи у процесі споживання освітніх послуг залежить як від попередніх соціальних умов (формування смаків, схильностей, звичок), так і від практичного ставлення до майбутнього і практичного передбачення. Цей вибір презентує соціальний стан і характеризує певний соціальний, символічний та економічний капітал особи похилого віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зоська Я.В. Інституціоналізація та функції символічних форм споживання/ Я.В.Зоська // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: зб. наук. пр./ [редкол.: О.Л.Скідін (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя: КПУ, 2010. – Вип. 44. – С. 63 –72.
2. Зоська Я.В. Ринкові механізми надання освітніх послуг: соціологічний аспект/ Я.В.Зоська // Соціальні технології. – К.: КПУ, 2008. – Вип. 38. – С. 202 – 206.
3. Зоська Я.В. Суспільство споживання та соціальні практики споживачів в Україні: монографія/ Я.В. Зоська. – Запоріжжя: КПУ, 2011. – 352 с.
4. Катаєв С.Л. Сучасне українське суспільство: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 200 с.
5. Лукашевич М.П. Соціологія економіки/ М.П. Лукашевич. – К.: каравела, 2005. – 288 с.
6. Пачковський Ю.Ф. Соціологія підприємницької діяльності і поведінки/ – Ю.Ф. Пачковський. – Л.: Світ, 2000. – 272 с.
7. Пилипенко В.Є. Людина в ринковому суспільстві: орієнтації, поведінка, культура/ В.Є. Пилипенко. – К.: Фоліант, 2005. – 224 с.
8. Прокопенко О.В., Троян М.Ю. Поведінка споживачів: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 176 с.
9. Тарасенко В.И. Социология потребления: методологические проблемы/ В.И.Тарасенко. – К.: Наукова думка, 1993. – 168 с.
10. Туленков М.В. Раціональність управління в транзитивному суспільстві: монографія/ М.В. Туленков. – К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – 300 с.
11. Циба В.Т. Соціологія особистості: системний підхід. – К., 2000.– 150с.
12. Чепак В. В. Соціологія освіти: теоретико-методологічні проблеми у морфогенетичному вимірі Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Соціологія. – 2010. – Т. 146, Вип. 133. – С. 64-69.
13. Щудло ітні дилеми сучасного українського суспільства в контексті викликів глобалізації Щудло // Вісник Луганського національного університету

